

UKLÁDÁNÍ PÍSEMNOTÍ

Vzhledem k tomu, že bylo nutné jednotlivé dokumenty uchovávat pro pozdější potřebu, vznikaly již ve středověku archivy. Jednotlivé panovnické listiny byly nejdříve ukládány v panovnické kanceláři. Ve 14. století Karel IV. zřídil archiv české koruny (*Český korunní archiv*) a ustanovil v něm svého archiváře. Během své existence byl archiv několikrát stěhován a existují i záznamy o nevhodném uložení písemností. Tyto skutečnosti měly negativní vliv na archiválii, z nichž některé mohly být poničeny nebo ztraceny. V 18. století zasahuje Marie Terezie svými reformami do archivnictví a nařizuje vybudování ústředního archivu dědičných habsburských zemí. Jeho součástí měly být i vybrané písemnosti Českého korunního archivu, které byly převezeny do Vídně. K navrácení těchto a dalších písemností došlo až v roce 1920, kdy byla uzavřena archivní úmluva mezi Rakouskem a Československou republikou. Písemnosti byly uloženy do *Archivu země České*, který tou dobou již obsahoval tzv. pražskou část korunního archivu.

Paralelně s Českým korunním archivem existoval *Archiv českého státu*. V 15. a 16. století se vliv panovníka na vedení České královské kanceláře (později jen česká kancelář) pomalu vytrácel a ta se čím dál více dostávala do rukou stavů a zemských úředníků. Nová česká kancelář si postupně vytvořila vlastní archiv, jelikož korunní archiv kvůli panovníkovu nezájmu a ústředním úřadům, jejichž centrem byly Uhry a později hlavně Vídeň, nebyl doplňován. Tento nový archiv české kanceláře se stal základem archivu českého státu, do něhož kromě písemností české kanceláře byly vkládány i písemnosti ústředních úřadů pro České země. V roce 1954 nesl archiv název *Ústřední archiv ministerstva vnitra* a téhož roku byl spojen s *Archivem země České*. Tímto spojením vznikl Státní ústřední archiv v Praze, do kterého byl roku 1956 začleněn Ústřední zemědělsko-lesnický archiv, který byl založen roku 1919. Státní ústřední archiv v Praze byl dne 1. 1. 2005 přejmenován na *Národní archiv*.

Dalšími archivy, které se ve středověku začínají postupně formovat, jsou archivy městské. Města, a především ta královská, si začala vytvářet vlastní registratury, různé městské knihy a další písemnosti. Dnes existuje celkem 5 samostatných městských archivů.

Oblastní archivy začínají vznikat až v 1. polovině 19. století, kdy vzrůstá zájem o národní dějiny. Prvním byl roku 1839 Moravský zemský archiv v Brně, následoval roku 1866 Státní oblastní archiv v Praze (Český zemský archiv) a Zemský archiv v Opavě. Oficiální založení Zemského archivu v Opavě je roku 1901, avšak neoficiální jeho počátky jsou kladeny do roku 1849. Ostatní oblastní archivy vznikají postupným vývojem, který je završen rokem 2002, kdy vznikla základní síť oblastních archivů (SOA, ZAO, MZA).

Na základě zákona č. 35/1953 Sb., o archivnictví, měla být vytvořena archivní síť, kterou měly doplňovat okresní archivy.

Zákon č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě konečně definoval soustavu archivů. Na základě tohoto zákona se archivy člení na *veřejné* a *soukromé*.

Veřejnými archivy jsou *Národní archiv*, *Archiv bezpečnostních složek* (vznikl r. 2008), státní oblastní archivy (Státní oblastní archiv Hradec Králové, Litoměřice, Praha, Třeboň, Plzeň, Moravský zemský archiv v Brně, Zemský archiv Opava), jejichž součástí jsou archivy okresní, specializované archivy (Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Archiv Pražského hradu, Archiv Ministerstva zahraničních věcí, Vojenský historický archiv, Archiv Českého rozhlasu,

Archiv České televize, Archiv Poslanecké sněmovny, Archiv Senátu, Archiv České národní banky, Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, Národní filmový archiv, Ústav dějin Univerzity Karlovy a archiv Univerzity Karlovy, Archiv Českého vysokého učení technického v Praze, Archiv Masarykovy univerzity v Brně, Archiv Vysokého učení technického v Brně, Archiv Univerzity Hradec Králové, Archiv Univerzity Palackého v Olomouci, Archiv Akademie výtvarných umění v Praze, Archiv Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava, Archiv Slezské univerzity v Opavě, Archiv Mendelovy univerzity v Brně, Univerzitní archiv a správa dokumentů Veterinární univerzity Brno, Archiv Ostravské univerzity, Archiv Národního muzea, Literární archiv Památníku národního písemnictví, Archiv Národní galerie, Archiv Národní knihovny, Archiv Národního technického muzea, Archiv Moravské galerie v Brně, Archiv DIAMO), bezpečnostní archivy (Archiv Bezpečnostní informační služby, Archiv Úřadu pro zahraniční styky a informace, Archiv Národního bezpečnostního úřadu, Bezpečnostní archiv Vojenského zpravodajství, Archiv Policie ČR, Archiv Ministerstva vnitra ČR, Archiv Ministerstva obrany ČR, Archiv Národního úřadu pro kybernetickou bezpečnost), archivy územních samosprávných celků (Archiv hlavního města Prahy, Archiv města Brna, Archiv města Ostravy, Archiv města Plzně a Archiv města Ústí nad Labem).

Mezi soukromé archivy patří např. Archiv společnosti ŠKODA AUTO a. s., Ústřední archiv společnosti Plzeňský Prazdroj, a. s., Archiv Židovského muzea v Praze, diecézní archivy a další. Samozřejmě lze narazit i na archivy různých šlechtických rodů, osobností nebo spolků, které však nejsou součástí archivní sítě, ale nachází se v soukromých rukou.

JAK VZNIKÁ ARCHIVÁLIE

Od počátku existence „úřednického aparátu“ různých šlechtických rodů, církevních řádů, spolků, organizací a mnoha dalšího vzniklo obrovské množství písemného materiálu, který dnes obecně označujeme jako archiválii. Za tuto dobu bylo nashromážděno i velké množství různých opisů archiválií, písemností ze zahraničí, písemností vzniklých z činnosti jednotlivců apod. Vlivem rozvoje moderní správy a zejména byrokracie byl v 19. století (zejména po roce 1848) pozorován extrémní nárůst písemností. Už tehdy se objevovaly první pokusy, jakým způsobem vybírat písemnosti, které by byly ukládány v archivech. Stále se však jednalo o snahy jednotlivých archivářů nebo historiků, kteří tento výběr prováděli.

V roce 1920 se začala archivní práce mnohem více systematizovat a objevily se i první pokusy o vytvoření pravidel přebírání a výběru archiválií z jednotlivých institucí. Tento vývoj však zpomalila politická situace ve 30. letech a zejména pak nacistická okupace. První systematický vznik archivních komisí nastal až v 50. letech, kdy bylo zákonem nařízeno povinné předávání dokumentů do archivů. Zároveň byly ustanoveny skartační komise, které měly rozhodovat o tom, co se předá do archivu k trvalému uložení (co se stane archiválií) a co se zničí (skartuje). Tyto komise byly tvořeny pracovníky příslušné instituce a archiváři, v jejichž archivu měly být písemnosti uloženy.

Zde je nutné zmínit, že pro nás jako badatele by bylo krásné, kdyby se veškeré tyto písemnosti dochovaly, ale bohužel tomu tak není. Velké množství archiválií bylo zničeno